

1

Bergersdorf, 13. března 1939.

V časném ránu byl vzduch ještě jiskřivě chladný, rodil se však již příjemný teplý jarní den. Wenzel Hondl, starosta německé vesnice na Českomoravské vrchovině, měl naspěch. Musel okamžitě zakročit. Před budovou české školy v Bergersdorfu se srotila asi stovka mužů. Škola se nacházela přímo uprostřed vsi, v prostorách obecního domu.

Chasníci se chystali školu obsadit. Tlačili se před vchodem a dobývali se dovnitř. Klíč měl ale u sebe český učitel a zdráhal se jim ho vydat.

Musel tedy zasáhnout starosta. Požádal učitele, aby okamžitě otevřel.

„Ne!“

„Prosím, ten klíč!“

„Ne!“

„Sem s ním!“

„To nemohu!“

„Sem s tím klíčem, ten teď patří nám!“

Učitel rezignoval. Se slovy „Jsem jen státní úředník!“ hodil klíč starostovi k nohám. Chlapi se ho zmocnili, odemkli, vtrhli do tříd a školu zabrali.

České žáky, kteří přišli na vyučování, poslali domů. Toho dne se na české ani německé škole v Bergersdorfu neučilo.

Pozdě odpoledne dorazil do vsi šéf politické sekce okresního hejtmanství z okresního města Jihlavy,* doprovázený dvojicí českých četníků. „Proč jste zavřeli školy?“

„Děláme jen to, co *my sami* považujeme za správné,“ odpověděli mu muži.

* Politický okres Jihlava, soudní okresy Jihlava a Třešť, pozn. překl.

„Kdo vám k tomu dal rozkaz?“
„Ten jsme si dali sami!“
„To přece nejde!“
„My si teď rozkazujeme sami!“
„Tak tedy znovu – kdo vám to přikázal?“
„Vás, Čechy, my už k ničemu nepotřebujeme!“
„Někdo vám to musel nařídit. Němci obsadili české školy ve všech okolních vesnicích!“

Četníci vyslyšeli ředitele německé školy, nic nového se však nedozvěděli.

Mezitím se uprostřed vesnice kolem starosty srotilo veškeré německé obyvatelstvo. „Protestujeme proti českému útlaku. Chceme nápravu křivd, zmizte odsud!“ zaznívaly výkřiky z davu.

Úředník z okresního hejtmánství přelétl zrakem početný dav lidí a usoudil, že za daného stavu věcí bude nejrozumnější toto nehostinné místo co nejrychleji opustit. Obrátil se na starostu se slovy: „Konstatuji, že v řadách obyvatelstva vládne klid a pořádek. Nikomu se nestala žádná újma, a můžeme tedy odjet.“ Nato vsedl do auta a rychle se i se svým doprovodem vzdálil.

Česká škola v Bergersdorfu, založená v roce 1925, zůstala od onoho dne pro všech svých čtrnáct žáků uzavřena.

2

Počasi se změnilo. Slunce zmizelo za mraky a ochladilo se. Dvacet mládenců z místní organizace Volksdeutsche Mannschaft* v Bergersdorfu se v časných ranních hodinách 14. března vypravilo do sedm

* Organizace Volksdeutsche Mannschaft (VM) byla v jihlavském jazykovém ostrově založena počátkem února 1939. Lhůta k přijetí za člena VM končila 15. března 1939. Vstoupilo do ní celkem 1 475 mladých mužů, z toho 47 z Bergersdorfu. Jejich „slavnostní slib“ se konal 3. a 11. března. Emanuel Sladek a jeho školitel dr. Stephan stanovili mladým příslušníkům VM úkoly na 13., 14. a 15. března: musí být obsazeny české školy, radnice, úřady, některé továrny a další instituce. Provokacemi a cílenými dezinformacemi je především třeba vyvolat destabilizaci a neklid v řadách českého obyvatelstva, abychom tak poskytl Adolfu Hitlerovi záminku k obsazení území Čech a Moravy německými vojsky 15. března 1939.

kilometrů vzdálených Štoků (Stecken) s úmyslem obsadit tamější cechovní úřad. Četníci ve Štokách se jim v tom rozhodli zabránit. Drželi pušky v ponosu, zahájit palbu se však neodvážili. Mladíci, k nimž se postupně připojili členové Volksdeutsche Mannschaft z okolních obcí, do budovy cílevědomě vtrhli a české úředníky vyhnali. Obsadili také sídlo okresního soudu a radnici. Vyvěsili vlajky s hákovým křížem a chod všech institucí předali do rukou německých členů místní a okresní správy. Radniční budova zůstala přes noc obsazena.

Na některých místech v okolí došlo toho dne k nepokojům. České školy byly obsazeny a učitelům bylo nařízeno, aby se i se svými rodinami odstěhovali do českých vesnic.

V Bergersdorfu vládl po výtržnostech z předešlého dne klid. Starosta, který obhospodařoval usedlost číslo 23, se vrátil ke své každodenní práci. Dělal si starosti o budoucnost. Proslýchalo se, že již brzy vstoupí na území Čech a Moravy vojska z Říše. Doufejme jen, že se to obejde bez krveprolití, pomyslel si.

Odpoledne začalo sněžit – zpočátku jen slabě, poté však stále hustěji. Starosta poprosil svého syna Wenzela, kterému nikdo neřekl jinak než Wenzí, aby mu pomohl s odhrnováním sněhu. Wenzimu bylo patnáct a navštěvoval chlapeckou měšťanskou školu v Jihlavě.

„Tak co se povídá v Jihlavě?“ prohodil otec.

„Řekli nám, že zítra není škola.“

„A co ještě?“

„Že se zítra neučí – ale máme prý stejně přijít.“

„Nic víc už neříkali?“

„Ne.“

„Tak je to tady,“ mínil otec. „Ráno k nám přijdou německá vojska!“

Večer se české obyvatelstvo okolních vesnic odebralo do Štoků, aby vyjádřilo protest proti německému vpádu. Čeští četníci včetně těch ze sousední stanice byli v plné pohotovosti.

K nepokojům ani potyčkám však nedošlo. Mladíci z Bergersdorfu se pozdě večer vraceli hustou vánicí do svých domovů.

Kolovaly pověsti o tom, že byl přepaden německý automobil a jeho řidič surově zbit. Do Štoků prý nyní míří několik desítek ozbrojených komunistů.

Ve tři hodiny čtyřicet minut obdržel okresní hejtman v Jihlavě z krajského úřadu v Brně fonogram následujícího znění:

Dnešního dne v šest hodin ráno obsadí německá branná moc ze všech směrů naši zemi a odzbrojí naši armádu. Nenarazí-li přitom na žádný odpor, bude mít okupace pouze přechodný charakter a dostaneme možnost získat autonomii. Pokud však dojde k projevům sebemenšího odporu, bude to mít ty nejvážnější následky. Seznamte všechny s tímto rozhodnutím. Neprotivte se nařízením vojenské správy. Působte v tomto směru na občanstvo. Uvědomte starosty a další zodpovědné osoby s tím, že musí za všech okolností zabránit jakýmkoli projevům odporu vůči postupujícím německým vojskům. Němečtí vojáci nesmí být napadáni ani slovně.

3

V ranních hodinách 15. března si sněhovými závějemi k usedlosti starosty Bergersdorfurazil cestu mladý muž. Přijel právě vlakem z Jihlavy. Z města se do okolních vesnic vydala vlakem řada mladíků – členů Volksdeutsche Mannschaft. Byli vysláni coby kurýři se zprávou, že německá vojska překročí o šesté hodině ranní hranice Čech a Moravy.

Příjezd spojky z Jihlavy vyvolal v řadách německého obyvatelstva bouři nadšení. „Jsme svobodní, jsme svobodní, vyvěste vlajky!“ letělo Bergersdorfem dům od domu. Jeden z bergersdorfských mladíků ihned vyrazil do dva kilometry vzdálených Pozovic (Bosowitz), kam nevedla železnice, aby tam tu velkou novinu oznámil. Šlo se mu těžko. Celou noc nepřetržitě sněžilo a závěje byly místy až metrové.

Jakmile se starosta dozvěděl o příchodu německých vojsk, začal okamžitě jednat. „Musíme vyčistit ulice od sněhu, prohrnout cestu k nádraží, vysmýčít dvory, zabít prasata, vyzdobit domy, označit příjezdy do obce a připravit ubytování pro vojáky!“ nařizoval. Z jedenačtyřiceti prasat ušlechtilého německého plemene, která měl ve chlévě, vybral to nejvykrmenější, zatímco jeho žena, dcery Maria a Kathi i obě děvečky začaly ze dvora odhazovat sníh. Tři čeledíni si razili cestu od vrat k silnici a lopatami shazovali sněhové spousty dolů ze svahu.

Téměř všichni obyvatelé Bergersdorfu pomáhali čistit ulice od sněhu, aby mohla německá vojska hladce projet.

V Jihlavě vjely o půl desáté ráno Vídeňskou třídou do města předsunuté průzkumné hlídky na motocyklech, nadšeně pozdravované špalírem školáků, kteří mávali vlajčkami s hákovým křížem. Za

nimi následovala obrněná vozidla; zaujala postavení na hlavním náměstí, kde je jásající němečtí obyvatelé zasypávali kyticemi květin. Hostili vojáky horkým čajem a kolem krku jim věšeli věnce salámů. Všude parkovaly motocykly, radiovozy, velitelská vozidla, střední i lehké tanky. Kvůli přívalům sněhu museli být do vojenských vozidel zapřaháni koně, aby jim pomohli vyjet nahoru do Jihlavy.

Kolem vojáků se srocoval dav zvědavců: „Odkud jedete?“

„Od Znojma. Na cestě z Bavorska jsme už třetí den.“

„Co jste za jednotku?“

„Průzkumníci.“

„A kam teď pojedete?“

„To nevíme. Rozkazy se předávají rádiem.“

Jak podotkl jeden mladý poručík, byla to už jeho třetí operace: „Před rokem Ostmarka, před necelými šesti měsíci Sudety a teď Čechy. To je teda tempo!“

Tanky mezitím zaujaly postavení také před kasárnami československé armády a namířily hlavně kanonů na bránu.

Služebna státní policie v Hluboké ulici byla rychle obsazena a její osazenstvo odzbrojeno. Velení převzal vedoucí místní organizace Volksdeutsche Mannschaft Emanuel Sladek. V rychlém sledu byly obsazeny rovněž městská plynárna, elektrárna, vodárna, okresní úřad, pošta a konečně i radnice. Na všech veřejných budovách vzápětí zavlály prapory s hákovým křížem. Mimořádně velká vlajka byla slavnostně vztyčena před radnicí. Tisíce lidí přitom zpívaly německou hymnu. V poledne se v jihlavských kostelích na třicet minut rozezněly všechny zvony. Mnozí lidé plakali radostí: „Konečně je naše vlast svobodná! Děkujeme našemu Vůdci!“

V Bergersdorfu nyní vlály na štítech německých selských stavení prapory s hákovým křížem a vrata statků byla slavnostně vyzdobena. Kupec později vyvěsil ve svém krámě ceduli, na které stálo: „Zde se zdraví německy!“ Všichni němečtí obyvatelé vesnice netrpělivě čekali na příjezd vojsk.

Rančířov (Ranzern), ležící pět kilometrů jižně od Jihlavy, na silnici do Znojma a Vídně, se stal jednou z mála vesnic, jejíž obyvatelé skutečně zažili vjezd německých jednotek. Ženy a dívky v krojích stály bez ohledu na chlad u hlavní silnice, chlapci si oblékli turnerské úbory.

V půl dvanácté projela kolem motorka se sajdkárou, v níž seděl jakýsi oberscharführer. Vztyčil pravici k německému pozdravu, nadšeně vítán voláním obyvatel: „Děkujeme našemu wehrmachtu!“

„Nejsme žádný wehrmacht, my jsme SS!“ oponovali vojáci.

Mladý scharführer nařídil svým mužům, aby zdravili německým pozdravem ve vzpřímeném postoji, a dodal: „Druhý pozdrav následuje, jakmile je první řádně dokončen!“

Po silnici ujíždělo jedno vojenské vozidlo za druhým a zdálo se, že jejich proud nikde nekončí. Kolona vyjížděla z vesnice a oklikou se vracela zpátky na hlavní ulici. Slavila znovu triumfální vjezd, vítána jásajícím obyvatelstvem. Řidiči a spolujezdci si užívali horkého čaje s rumem, který jim podávaly ženy, a jezdili stále dokola, dokud tomu neučinil konec příjezd velícího generála. Starosta velitele srdečně uvítal a pozval ho i s jeho vojáky k jídlu.

Do Bergersdorfu německá armáda nedorazila. „Wehrmacht zůstal trčet někde ve sněhu,“ říkalo se večer. Většina lidí se zklamaně stáhla do svých domovů. Starostova dcera Maria, která se při ranním odklizení sněhu nachladila, ulehla s horečkou do postele. Její otec s matkou seděli ještě dlouho do noci v kuchyni u sálajících kamen a radovali se z velké události, které byli právě svědky.

V hostinci U Kreuzwirtů, jemuž Bergersdorfstí říkali většinou Kschischn, se sešla parta mladých, aby tam u piva oslavila osvobození.

Patřičně posílena vyrazila brzy na „Slovensko“ – do části obce, kde se nacházely domy českých usedlíků. Mladíci se s hulákáním blížili k domu číslo 15, kde bydlel mlynář Jaroslav Vomela. Srotili se u náhonu a bušili na okna. Mlynář, kterého hluk vyděsil, vyšel na zápraží. Okamžitě ho obstoupili a se slovy „Teď jste na řadě vy, Češi!“ ho do krve zmlátili.

4

Následujícího dne ráno byly v Bergersdorfu věnce z chvojí nad vraty statků pokryté sněhovými čepicemi. V noci znovu sněžilo, vzduch byl jiskřivý a ledově chladný. Vesnicí pomalu projížděl automobil s tlampačem, z něhož zaznívalo hlášení:

Pozor, pozor! Hovoří k vám německá policie. Všichni němečtí soukmenovci nechtě se brzy po poledni shromáždí v Jihlavě, aby uvítali našeho Vůdce Adolfa Hitlera a vyjádřili mu svůj dík za osvobození!

Vrata statku číslo 23 byla otevřena dokořán. Maria, její mladší sestra Kathi i obě děvečky stály venku a sledovaly auto. „Dneska jedu do Jihlavy za Vůdcem!“ volala Kathi rozpustile. Předcházející noc nemohla samým rozčilením skoro ani usnout. Také Maria byla velmi unavena, ale přestože měla horečku, zastala svou práci ve chlévě a pak ještě pomáhala matce s pečením koláčů. Objeví-li se už brzy vojáci, musí být přece náležitě pohoštěni.

Německé děti se o deváté shromáždily ve třídě své slavnostně vyzdobené školy. V oknech visely praporky, nad dveřmi věnce z chvojí. Učitel zanotoval píseň *Heilig Vaterland* (Svatá vlast) a poté pronesl proslov. Všichni mu pozorně naslouchali, když hovořil o velké radosti, která nyní ovládla všechny Němce. Žáci by měli Vůdci poděkovat za velké činy, které také jim přinesly osvobození. Na závěr slavnosti zazpívali všichni procítěně německou hymnu a mohli odejít domů. Vyřítili se ven, kde rozpoutali divokou koulovačku.

Prase zabili a rozporcovali již včera. Bylo velmi chladno, a maso tedy nebylo třeba okamžitě zpracovávat, přesto už z hrnce lákavě voněl ovar.

„Až k nám vojáci přijdou, budou jistě hladoví,“ prohodila Kathi směrem k otci. „Jaké štěstí, že nás Vůdce osvobodil!“

„Teď bude všechno lepší,“ mínil otec. „Konečně se můžeme znovu cítit jako Němci a nejsme už vydáni napospas Čechům. Díky Bohu!“

K obědu, který se dnes odbýval o něco dříve, se ve vyhřáté kuchyni shromáždilo pět členů rodiny, obě děvečky, čeledín od volů i oba koňáci. Se sepjatýma rukama a očima upřenýma ke kříži na stěně odříkali modlitbu a pustili se – jako vždy mlčky – do jídla. Otec s matkou seděli odděleně od ostatních, u malého postranního stolu v kuchyni.

Sníh ze dvora i ulice byl již odházen na krajnice, kde se vršil až do metrové výšky. Hlavní ulice byla téměř dokonale vyčištěna – obrněná vozidla, auta a motocykly mohou bez problémů projet. Snad už to bude brzy!

Na čelních štítech některých domů visely girlandy z větví zimostřázu. Nad vesnicí se rozprostřelo sváteční ticho, které rušilo jen pleská-

ní vlajek s hákovým křížem ve větru. Před čtyřmi dny došlo kvůli vlajkové výzdobě v Jihlavě a na některých dalších místech k nepokojům. Stalo se tak u příležitosti památky hrdinů, připomínané každoročně pátou nedělí před Velikonocemi.

„V den památky hrdinů vyvěsíme jenom *naši* vlajku,“ nařídil starosta Bergersdorfu.

Čeští četníci byli okamžitě v pohotovosti. „Kde máte nějaký rozkaz k takovému postupu?“

„Žádný rozkaz nemáme,“ zněla odpověď. „Vydali jsme si ho sami.“

„Dolů s ní!“

„Vlajka zůstane, kde je! To je naše právo!“

„Vláda povolila vyvěšování vlajek s hákovým křížem jen v uzavřených místnostech, nikoli pod širým nebem!“

„Vláda nám nemá co předpisovat!“

„Dolů s ní!“

Nyní, o pouhé čtyři dny později, postával starosta před vraty do dvora. Rozvážně pokuřoval dýmku, jako ostatně vždycky po obědě, a s uspokojením pohlížel na domy vyzdobené vlajkami. Jak rychle se jen věci změnilly k lepšímu! Kdyby tehdy čeští četníci vlajku přece jen strhli, považoval by to za svou osobní porážku. Jejich velitel uspořádal shromážděným lidem politické školení a citoval příslušné odstavce z vládního nařízení:

Při akcích konaných pod širým nebem či při vlajkové výzdobě domů však musí být vždy vyvěšena také československá státní vlajka, a sice podle ustanovení zákona číslo 269/1936 Sb. přinejmenším ve stejném počtu, velikosti a úpravě jako vlajka s hákovým křížem. Kromě toho musí být vyvěšena na prvním místě, to znamená z pohledu přihlížejícího vlevo.

Starosta poslouchal smích obou dcer, které se ve své komůrce oblékaly do slavnostního kroje. Matka dnes oběma dívkám odpustila práci v kuchyni, aby stihly nejbližší vlak do Jihlavy. Když dorazil na nádraží v Bergersdorfu, byl již zcela přeplněn. Hlasitý zpěv písně Horsta Wessela, linoucí se z hrdel mladých chlapců, doléhal až do vsi.

„Jak šťastné časy nyní začínají,“ pomyslel si starosta. „Konečně jsme svobodní!“